

Indledning til RvT 76: Fest og religion

Temaet i dette nr. 76 af *Religionsvidenskabeligt Tidsskrift* er 'fest og religion'. Det ligger op ad en næsten alt for velkendt sammenhæng i religionsvidenskaben: religion og ritual; men 'fest' er ikke præcist det samme som 'ritual'. De to fænomener kan dække hinanden – som ved rituelle festligheder og festlige ritualer; her kan man være fristet til at se ét fænomen bag to betegnelser. Men de kan også adskilles, fx så et ritual fortættes i en fest (som er noget helt andet); eller at religion essentielt er helt igennem ufestlig – som militant modstander af morskab eller, blot, som essentiel kedsommelighed. I så fald vil det være nærliggende at se dem som to væsensforskellige størrelser, hvor den første, ritualet, er helt centralt for religionsvidenskaben, mens den anden, festen, er en ikke-religiøs begivenhed, der henhører til andre fagligheder (sociologi, psykologi, antropologi ...), men ikke til religionsvidenskaben. I dette temanummer anlægger vi en anden vinkel: at fest og religion i udgangspunktet evolutionært kan have hørt nøje sammen, at de meget ofte stadig hører sammen og styrker og bekræfter hinanden og at de religioner der består igennem tid ('persisterer'), gør det ved at forbinde sig med fester. I så fald vil en religionsteori i et eller andet omfang også være en festteori.

Med Hans J. Lundager Jensens artikel "I begyndelsen var festen? Fest, ritual og religion" gennemgås to tendenser i forskning i fester og religion. Fester er blevet set enten som en form for regulering af magtforhold med afsæt i et fødevareoverskud eller som konstituerende overhovedet for sociale fællesskaber. Artiklen argumenterer for at fest og ritual har udviklet sig fra spontane forsamlinger af individer. Herudfra analyseres ritualer i Det Gamle Testamente som former for fester – med perspektiv til en ofte overset tradition for festligheder også i kristendom.

I sin artikel, "Festers frygtforløsende funktion i jødisk religion" undersøger Marianne Schleicher hvorfor stramt regulerede ritualer og affektive fester synes at optræde i par. Festerne ugefesten, løvhyttefesten, påske og purim illustrerer, at ritual og fest hører sammen, fordi det løsslupne ved kalenderfester må til for at sikre kollektiv frygtforløsning. Fælles er en *inclusio*-lignende struktur: 'Ængstelse-modtagelse af velsignelse-taksigelsesritual-fest'. Ængstelse og fest omkranser ritualets centrum, velsignelse og taksigelse.

Marianne Qvortrup Fibiger reflekterer i sin artikel "Holī og Dīvalī – to hindufester" over, hvorvidt festers tematiske udformning og tilpasningsevne op igennem religionshistorien er betinget af, hvorvidt en fest har sin oprindelse i en specifik religionshistorisk kontekst. Forskningen har underbetonet festers forskellige historiske baggrund og mulighederne for, at de kan tilpasse sig nye kontekster. Mens Holī-festen er en fest med tribale rødder og løst tilknyttede myter, har Dīvalī-festen arkaiske rødder og er rettet imod specifikke guder og disses funktioner.

I sin artikel "Helte og kujoner til jættegilder: fest og maskulinitet i norrøne myter" vil Emma Cecilie Sørlie Jørgensen udbedre en mangel i forskningen i maskulinitet i norrøn religion. På grundlag af aktuel forskning i hhv. fester og køn analyseres myterne om Thors brudfærd og jættefesten hos Udgårdsloke. Thors dametøj og Udgårdslokens snyd i kappestrid signalerer et kønsmæssigt kaos, der i festens sammenhæng indirekte bekræfter hverdagens orden. Der formuleres her en fælles norm om acceptabel maskulinitet.

Richarda Stegmanns artikel analyserer fire nordeuropæiske sufi-festivaler. Deres umiddelbare formål har været at bekræfte og befæste deltagernes sufi-identitet. Derudover har de haft forskellige prægninger, herunder måder at formidle sufisme på. Men de har også alle været tænkt som et middel til at præge sufi-islam i en retning der undgår politisk radikalisering. Sufisme fremstilles som en tolerant version af islam, en universelt tilgængelig form for spiritualitet, der kan opleves bl.a. igennem kunst.

Jørgen Podemann Sørensen har bidraget med to artikler til dette temanummer. Den første, "At løfte himlen, forene sig med solen og sætte pottemagerskiven i gang. Transmytologisk redundans i en ægyptisk fest", analyserer festen for den egyptiske gud Knum. Her udviser ritualerne 'mytologisk redundans', idet tre mytologiske motiver er kombineret for at gennemføre en kosmisk fornyelse: Himlen løftes op fra jorden, alle væsener skabes på en pottemagerskive, og kongebarnet fødes. I en afsluttende, offentlig rite 'anbringes pottemagerskiven i alle hun-væseners mave.' Her sikres menneskers og dyrs frugtbarhed. Festen afsluttes med natlig, uformel lystighed.

Podemann Sørensens anden artikel, "Festlarm og Stilhed. Af kultdramaets videnskabshistorie", tager udgangspunkt i Vilhelm Grønbechs "Essay on Ritual Drama", der, inspireret af amerikansk etnografi, tidligt formulerede relationen kult-myte som et centralt tema i dansk religionshistorisk forskning. Artiklen beskriver myte-ritualrelationen ved den internationale antropologiske kongres under den store verdensudstilling i Chicago i 1893. W.W. Newells særligt vigtige bidrag, "Ritual regarded as the dramatization of myths", blev udbygget i Grønbechs og andres studier.

Også Niels Reeh har bidraget til temaet med to artikler. Den første, "Et kultisk fletværk af fester og fejringer af stat, kirke og familie", vil forny en gammel og selvgængende debat om definition af begrebet 'religion' ved at fokusere på, hvad der almindeligvis ses som religion i Danmark. Her forekommer såvel statslige som kirkelige og familierelaterede fejringer – som også kan betragtes som hhv. statskult, kirkelig kult og familiekult. Disse højtider og fester støtter imidlertid også hinanden indbyrdes. Men i dette fletværk af fester er den vigtigste kategori familiefesterne (eller familiekulten). Dette forhold er overset, måske fordi mere traditionelle definitioner af religion er for snævre.

Niels Reehs anden artikel "Fest, ritual og myte fra et socialontologisk og fra et neurosociologisk perspektiv", påviser relevansen af nyere forskningslitteratur inden for social ontologi, studiet af hormonsystemet og neurosociologi. Alle støtter de Émile Durkheims teoretiske antagelse af eksistensen af kollektiv bevidsthed og begejstring

(effervescens). Særligt relevant er oxytocinsystemet der formentlig kan formidle imellem to modsatrettede perspektiver i menneskelig samfundsdannelse, dannelse af fællesskaber og ophævelse af dem.

Selv om RvT gerne publicerer temanumre, har vi altid også plads til artikler uden for det valgte tema. En sådan er Anne Lundahl Mauritsen og Henrik Reintoft Christensens artikel "'Jeg var i akut fællesskabsmangel': En analyse af fællesskabsfølelse blandt danske religionsgrupper under og efter COVID-19-pandemien". Her fokuseres på, hvilke konsekvenser COVID-19-pandemien og dens restriktioner havde på religiøse gruppers sammenhængskraft. Digitale muligheder kunne ikke erstatte fysisk samvær. I lyset af Axel Honneths anerkendelsesteori og teorier om kropslighed og sanselighed analyseres informanternes forestillinger om meningsfulde fællesskaber.

RvT 76 bringer desuden en længere review-artikel af Lars Albinus om Olav Hammer & Mikael Rothsteins bog *Religionskritikken i Danmark* (2024) samt en længere række anmeldelser, alle af stor interesse for dansk religionsvidenskab.

*Marianne Schleicher, lektor, ph.d.,
Afdeling for Religionsvidenskab, Aarhus Universitet*

*Hans J. Lundager Jensen, professor emer. dr. theol.,
Afdeling for Religionsvidenskab, Aarhus Universitet*